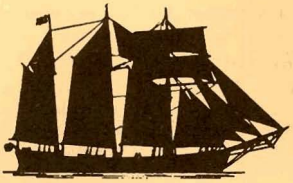

Marstal Søfartsmuseum

1992

Årsberetning

Et skib og dets skæbne

Skipperskeernes historie

Tilbud fra kiosken

ÅRETS GANG

Et årsskifte er passeret og vi kan se tilbage på et fint år for museet.

Registreringen/konservering

Registreringen er fortsat på vores EDB-apparatur, der nu er godt udbygget. På slutningen af året modtog vi således yderligere en stor EDB fra Marstal Brugs, der fordoblede vores kapacitet. Ligeledes har vi via fondspenge erhvervet ny kopimaskine til op- og nedfotografering. Ydermere fik vi på tampen af året foræret en fax (nr.62532331). Maskinrummet er således up to date.

Bemandingsmæsigt er vi fortsat 2 mand på hyre, men med den glimrende frivillige styrke og udstationeret velkvalificeret mandskab fra kommunen må vores bemanding betegnes som værende absolut forsvarlig. Mona Rasmussen er tørnet til i de frivilliges rækker og er i gang med omfattende fotoregistrering. Med hensyn til EDB-registrering inden for det maritime er vi med i front, og har derfor kunne gøre vores indflydelse gældende inden for udviklingen af programmer, hvad der vel også er meget relevant. Henning Terkelsen er stærkt involveret i denne proces. I forbindelse med registreringen af billeder fra Marstal havn, undersøger vi de forskellige værfters eksistensperioder og placeringer, samtidig tjekker vi byggelisterne. I den forbindelse er det nok nævneværdigt, at vi har haft et meget stort antal tegninger til nedkopiering i Odense til favørpris, men alligevel godt en snes tusinde kr., som museet selv har betalt. Til gengæld har vi mulighed for at imødekomme et meget stort, og i øvrigt stigende antal forespørgsler fra ind- og udland netop på konstruktions- og sejltegninger på forskellige skibstyper. Formidlingen af museumseffekter er en vigtig opgave, de rare sager skal ikke kun være forbeholdt et snævert udvalgt publikum. Der er tale om store penge. Men tegninger er absolut værdifulde og vi har fået **konserveret** og restaureret vores samling for et beløb af over 100.000 gennem de senere år. Derfor er det påkrævet at have kopier for ikke at slide på originalerne, og ydermere er det påkrævet at have dem nede i en størrelse, vi selv kan håndtere på vore egen kopimaskiner lokalt til videresalget. Set i sammenligning med omkomstningerne på opmåling af fartøjer, der ikke foreligger tegninger på, er det rimmelige bekostninger, der er foretaget på vore tegningerne, der er stærkt bevarinsværdige. På konserveringssiden har vi god betjening fra konserveringen på Langelands museum. Fortsat har vi en del i venteposition, ikke mindst maleri- og papirkonservering, herunder konservering af konstruktionstegninger, hvoraf vi har modtaget en del i årets løb. I samarbejde med de maritimt orienterede nabomuseer har vi forøvrigt opmåling og beskrivelse i gang af nuværende fartøjer omkring Det sydfynske Øhav.

Forskning/erhvervelser

Et forskningsprojekt kørt på frivillighedsbasis af Kaj Johansen om Skipperskeer er mundet ud i en artikkel til dette årsskrift, hvor man på glimrende vis får tjek på dette begreb. En anden positiv følge af projektet er en flot tilgang af skipperskeer til museet. I årets løb er samlingen således udvidet med ikke færre end ti af slagsen, alle **gaver**, og vi er nu oppe på 24 deciderede skipperskeer, hertil rummer samlingerne andre tilsvarende skippergaver i form af teskeer, tobaksdåser, puncheske, glaspokaler og dokumentbeholder.

I løbet af det forgangne år har vi fået meget andet til samlingerne, 137 nr. i lighed med sidste år, hvoraf flere nr. dækker over adskillige effekter. Elleve skibsportrætter kom til, her iblandt 2 Østenmalerier af barken "Hydra", 2 Chappelstykker, 2 Italienere og 3 Stoltenberg. Malerierne fik vi ligeledes suppleret op med søstykker, bl.a. 2 Carl Rasmussen, ét som gave med motiv fra grønlandsk fjord og ét erhvervet på Bruun Rasmussen "Forårsdag på Marstal Rhed", 1886 på hammerslaget 30.000,- som vi **ikke** fik offentlig støtte til, da vi kun havde meget kort notice (1 dag), og selvom der er i Kulturministeriet er et hasteudvalg, så er det selvfølgelig begrænset, hvor

hastigt de kan beslutte sig - og efterbevilling kan man ikke få derfra! - Maleriet var imidlertid alt for oplagt til vores samlinger til at lade gå - kom og døm selv - købt blev det. Anonym giver i Marstal betalte! - Lad dette være et smukt eksempel til efterfølgelse. Skibsmodelsamlingerne fik tilgang af ny tonnage "Elisabeth Boye", flådens yngste, og "Pegasus" begge skænket af Søby Staalskibsværft i anledning af 60-års jubilæet. Modellerne blev standsmæssigt sejlet hertil af carolineren "Samka", kptn. Foss. Om bord var bl.a. modelbyggeren Fritz Jørgensen og fhv. skibsfører William Jørgensen, der medbragte en hel del til østensamlingen.
I forbindelse med arrangementet var der servering af tykke pandekager i museets kabys. Fritz Jørgensen står ydermere for bygningen af model af "Start" nedrigget til motorskonnert, foræret af Dansk Sø. Ufærdig model af skoleskibet "Danmark" og havareret model af en bankeskonnert kom også til. Der kunne yderlige remses op, om skibskiste fra afd. navigationsskolebestyrer Ryager, ting fra Thule etc., det vil imidlertid række for vidt. Lokalarkivet fik mange dokumenter, fotos m.v., Biblioteket fik tilført 11 Lubbock-værker og "Svanesang" bl.a.

Bygningerne

Bygningerne er løbende blevet overhalet, alt det elektriske er blevet gennemtjekket og ordnet - meget betrykkende. - Pladsmæssigt begynder det at knirke. Vi har derfor været på udkig efter naboejendomme, i første omgang det med museet sammenbyggede hus i Havnegade, der har stået ubenyttet hen i mere end en menneskealder, og derfor på flere bover måtte synes at være en naturlig udvidelsesmulighed. Et fond havde sogar tilbudt penge til erhvervelse af lige præcis denne bygning, og øremærkede penge til at sætte facaden i stand. Ejeren har imidlertid ikke ønsket at afhænde.

Formidling

Besøgstallet gik atter den rette vej. Omvisninger har der været mange af - også om aftenen af kursister fra Navigationsskolen. **Anden formidling**: Undertegnede har været ude med film og foredrag om søfarten flere gange. I samarbejde med Skipper-og Marineforeningen afholdtes maritim aften i Marinehuset med Jørgen Svarer som foredragsholder over Ærøskøbing-newfoundlandsfareren "Carl"s sejladser. Sammen med de nævnte foreninger, samt Sejlklubben havde vi udflugt med god tilslutning (2 busser) til fregatten "Jylland".
Træskibsejernes Sammenslutning har haft 2 arrangementer her, hvor museet har været involveret, ét i nabolaget af fastelavnen, hvorfor vi sammen med Marstal Vrikkelaug havde arrangeret tøndeslagning fra joller i Eriksens Slæbested. Det andet var kapsejlads på Bredningen med vojebåde (drivkvaser) med base i samme slæbested. Museet har været repræsenteret i dansk radio og TV, samt tysk TV. Dette sidste i forbindelse med Historiske Krydstogter, der består i sejlads med gamle sejlskibe i de sydfynske farvande med besøg i land på museer etc. under lokal guidning. Undertegnede var med på et par af disse sejladser samt på messe i Dysseldorf i samme anledning.
På udstillingsfronten har vi via en del effekter været med til at rigge et lokale til på Kogtved Søfartsskole. Mindre lokale udstillinger har også været på tapetet, bl.a. i Arrebohallen i Ærøskøbing i forbindelse med tysk mæglertræf.
Vi har haft tre særudstillinger. En af Synne Kroman om faderen afd. historiker Erik J. Kroman i anledning af 100-året for dennes fødsel. En del af denne udstilling var opsat i Sparekassen. Arne Pedersen, Brugsen har udlånt sin præmierede udstilling over den ærøske posthistorie, der fortsat er på plakaten.
Forskellige museer landet rundt var med i en fællesannonceret udstilling "De andre og os", bl.a. møntet på indvandrere og flygtninge, men også rettet den modsatte vej, søfolkenes hjembragte ting og påvirkninger ude fra, som f.eks. de engelske skorstenspiber, der er så udbredt i Marstal kommune, eller retter som hel hvidkål, der egentlig er en newfoundlandsk spise eller konkyliegærderne i haverne, for at tage nogle kendte eksempler. I Marstal har vi "indvandring" af

hastigt de kan beslutte sig - og efterbevilling kan man ikke få derfra! - Maleriet var imidlertid alt for oplagt til vores samlinger til at lade gå - kom og døm selv - købt blev det. Anonym giver i Marstal betalte! - Lad dette være et smukt eksempel til efterfølgelse. Skibsmodelsamlingerne fik tilgang af ny tonnage "Elisabeth Boye", flådens yngste, og "Pegasus" begge skænket af Søby Staalskibsværft i anledning af 60-års jubilæet. Modellerne blev standsmæssigt sejlet hertil af carolineren "Samka", kptn. Foss. Om bord var bl.a. modelbyggeren Fritz Jørgensen og fhv. skibsfører William Jørgensen, der medbragte en hel del til østensamlingen.
I forbindelse med arrangementet var der servering af tykke pandekager i museets kabys. Fritz Jørgensen står ydermere for bygningen af model af "Start" nedrigget til motorskonnert, foræret af Dansk Sø. Ufærdig model af skoleskibet "Danmark" og havareret model af en bankeskonnert kom også til. Der kunne yderlige remses op, om skibskiste fra afd. navigationsskolebestyrer Ryager, ting fra Thule etc., det vil imidlertid række for vidt. Lokalarkivet fik mange dokumenter, fotos m.v., Biblioteket fik tilført 11 Lubbock-værker og "Svanesang" bl.a.

Bygningerne

Bygningerne er løbende blevet overhalet, alt det elektriske er blevet gennemtjekket og ordnet - meget betrykkende. - Pladsmæssigt begynder det at knirke. Vi har derfor været på udkig efter naboejendomme, i første omgang det med museet sammenbyggede hus i Havnegade, der har stået ubenyttet hen i mere end en menneskealder, og derfor på flere bover måtte synes at være en naturlig udvidelsesmulighed. Et fond havde sogar tilbudt penge til erhvervelse af lige præcis denne bygning, og øremærkede penge til at sætte facaden i stand. Ejeren har imidlertid ikke ønsket at afhænde.

Formidling

Besøgstallet gik atter den rette vej. Omvisninger har der været mange af - også om aftenen af kursister fra Navigationsskolen. **Anden formidling**: Undertegnede har været ude med film og foredrag om søfarten flere gange. I samarbejde med Skipper-og Marineforeningen afholdtes maritim aften i Marinehuset med Jørgen Svarer som foredragsholder over Ærøskøbing-newfound-landsfareren "Carl"s sejladser. Sammen med de nævnte foreninger, samt Sejlklubben havde vi udflugt med god tilslutning (2 busser) til fregatten "Jylland".
Træskibsejernes Sammenslutning har haft 2 arrangementer her, hvor museet har været involveret, ét i nabolaget af fastelavnen, hvorfor vi sammen med Marstal Vrikkelaug havde arrangeret tøndeslagning fra joller i Eriksens Slæbested. Det andet var kapsejlads på Bredningen med vojebåde (drivkvaser) med base i samme slæbested. Museet har været repræsenteret i dansk radio og TV, samt tysk TV. Dette sidste i forbindelse med Historiske Krydstogter, der består i sejlads med gamle sejlskibe i de sydfynske farvande med besøg i land på museer etc. under lokal guidning. Undertegnede var med på et par af disse sejladser samt på messe i Dysseldorf i samme anledning.
På udstillingsfronten har vi via en del effekter været med til at rigge et lokale til på Kogtved Søfartsskole. Mindre lokale udstillinger har også været på tapetet, bl.a. i Arrebohallen i Ærøskøbing i forbindelse med tysk mæglertræf.
Vi har haft tre særudstillinger. En af Synne Kroman om faderen afd. historiker Erik J. Kroman i anledning af 100-året for dennes fødsel. En del af denne udstilling var opsat i Sparekassen. Arne Pedersen, Brugsen har udlånt sin præmierede udstilling over den ærøske posthistorie, der fortsat er på plakaten.
Forskellige museer landet rundt var med i en fællesannonceret udstilling "De andre og os", bl.a. møntet på indvandrere og flygtninge, men også rettet den modsatte vej, søfolkenes hjembragte ting og påvirkninger ude fra, som f.eks. de engelske skorstenspiber, der er så udbredt i Marstal kommune, eller retter som hel hvidkål, der egentlig er en newfoundlandsk spise eller konkyliegærderne i haverne, for at tage nogle kendte eksempler. I Marstal har vi "indvandring" af

folk fra andre lande, søfolk der har bosat sig her, og ikke mindst sømandshustruer. Den form for tilflytning har foregået gennem masser af år, og er naturligt i et udpræget sømandssamfund, hvor de pågældende er velkomne. - Vort museum har deltaget i arrangementet med en særudstilling om emnet.

Udgivelser

I 1992 fik vi lavet endnu 4 reproduktioner i vores skibsportrætserie og nåede hermed op på de planlagte 12, heriblandt en damper og en coaster. Bogen "Barbados for ordre" af Holm-Petersen, udgivet i -91, blev trykt i tysk udgave. Finn Ole Boye - barnebarn af skibsfører i Havrebarkerne Ole Boye -står som forfatter til "Havrebarkerne fra Marstal. - De sidste storsejlere under dansk flag". Til denne udgivelse modtog vi tilskud fra rederiet J.Lauritzen. "Skibet" forfattet af Holm-Petersen og undertegnede - udvidet bogudgave af Skibshistorisk almanak - udsendtes på slutningen af året i mindre oplag (udsolgt), men er nu i begyndelsen af -93 udkommet i udgave med stift bind med tilskud fra Augustinusfonden. - "Skibet" er tresproget dansk, engelsk og tysk. Oversættelsen af denne samt "Barbados" og vores guide til engelskudgave, der også er udkommet i -92, er altsammen foretaget af Gunde M. Petersen, Flensborg, der skal have stor tak for den meget omfattende håndsstrækning til museet. Det er således det fagbetonede, der har været publiceret på det sidste, hvilket også vil være tilfældet for -93. Erindringer er imidlertid også kommet på bogmarkedet, idet fhv. skibsfører Erik Rasmussen i det forgangne år fik udgivet hele 2 bøger "Sejlads under krigen 1939-45" og "Fra matros til styrmand". Tidligere foreligger fra samme forfatter "28 måneders sejlads".

Økonomien

- Trods et beskedent kommunetilskud, der fortsat holder sig på 130.000 kr. også for 1993, kom vi ud af året med et pænt overskud trods mange investeringer. Dette skyldes ikke mindst den store værdifulde medlemsopbakning 58.500,- kom der ind på den konto, hvilket er yderst fornemt. Tilskud fra private, foreninger og fonde har skæppet godt i kassen, fonden til Søfartens Vel er således gennem et årligt bidrag med til støtte på kursen. Entréindtægten fik et vældigt skub i den rigtige retning og kom op på 345.000 - dels på grund af billetprisstigning, og glædeligvis grundet stigende tilstrømning til herlighederne.

Kontingent

Som nævnt har vi haft et stor medlemskontingent. Dette er vigtigt, thi det er en af basiserne for statstilskuddet. Ydermere er fondspenge, gaver fra private m.v. på samme måde tilskudsberettiget. Dette får mig til at give et lille diskret vink om, at penge efter folk uden arvinger ofte ryger direkte i statskassen. Et beløb, der tilfalder museet vil være til stor hjælp, medens det i den anden nævnte og i øvrigt udmærkede (når vi skal modtage) kasse vil være af mikroskopisk betydning.

Der er ikke skrevet beløb på medfølgende girokort, dels fordi det kunne forhindre folk i at påføre et større beløb, hvad man så absolut er flink til, dels fordi der er 2 takster. **Minimumstakst** for årskontingentet (der giver adgang for husstanden, altså mand, kone & børn til og med 16 år) er på 50,- for pensionister og studerende er taksten minimum 35,- . Dette overskuelige bidrag giver adgang til museet hele året og giver samtidig rabat på museets udgivelser af bøger og reproduktioner - med andre ord er det ren og skær forretning at være medlem af museet, omvendt nyder museet så absolut rigtig godt af medlemsskaren også. Betaling kan foregå på posthus eller direkte på museet.

Med håb om fair vind og gode fragter for 1993
Erik B. Kromann.

Et skib og dets skæbne

Skonnertbrig"Apollo"NQLH
Af Erik B. Kromann.

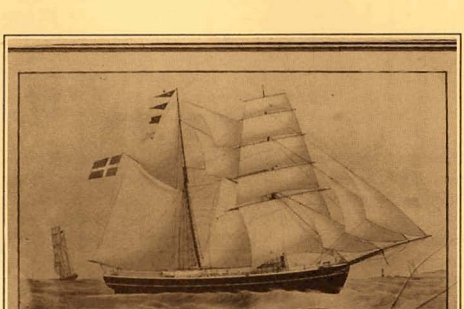

Skonnertbriggen er en skibstype, der var meget anvendt i slutningen af sidste århun-drede. Specielt i 1870'erne blev der bygget en del i Mar-stal - alle jagtbyggede.
Skibsbygmester Jens Jensen Bager, der byggede for H.C.Christensen, og meget naturligt kom til at forestå dennes værft fra oprettelsen i 1869, tegner sig som mester for en stor part af disse harmonisk riggede fartøjer. Et eksempel herpå er skonnert-briggen "Apollo" søsat 1876 til H.C.Christensen-rederiet. Den 202 brt. store egetræsskonnert var en udpræget langfarer. H.C.Christensen ejede selv 27/32, medens føreren Herm.C.Boye havde de resterende 5/32. Partsrederiform med føreren som deltager var almindeligt i H.C.Christensens tid, efter hans død gik foretagenet imidlertid gradvis over til et decideret familierederi. "Apollo" var kobberforhudet og udpræget langfarer, 1879 var den således fragtet 3 gange fra Port Natal i Sydafrika til Madagaskar. Det var midt under Zulukrigen, og kejserprinsen Napoleon var lige faldet i kampen. Cptn. Boye var sammen med andre skandinaviske skibsførere med til at defilere forbi kisten. Et par zuluspyd findes på museet fra denne rejse. -
Ti år senere fandt "Apollo" sit endeligt i den norske skærgård i nærheden af Larvik. Skibet var i ballastrejse Masnøsund-Langesund. Lods Søren Halvorsen var kommet om bord om morgenen d. 8. februar 1889. Vinden røg i øst og friskede hurtigt på til forrygende snestorm. Skibet blev drejet til, men drev ind mod brændingen. Besætningen fik den vendt og kom klar på den anden bov. Men kl. halv 2 om eftermiddagen observerede de land og brænding på begge sider og kort efter tog sejleren grunden vest for Nevlingehavn. Styrmanden kravlede ud på klyverbommen for at komme i land med en line. Han klarede den ikke og blev dræbt på stedet. Storbåden sattes ud men knustes straks. Derpå sprang en matros i søen med en tamp om livet for at svømme ind. Han måtte imidlertid opgive og hives om bord igen. Lods Halvorsen vovede da et dristigt spring og fik fodfæste på et fremspring. Samtidig blev vraget suget lidt væk til et skær. En line blev stukket ud fra skibet, lodsen fik fat i den og kune hale en trosse i land, som han fastgjorde. Mand efter mand entrede de 6 resterende søfolk nu i land ad trossen, her iblandt skibets fører Thomas Christensen. - Styrmandens lig blev fundet og blev begravet under usædvanlig stor deltagelse af lokal-befolkningen. Søren Halvorsen blev af den danske konge tildelt redningsmedalje i sølv, og blev samtidig udnævnt til æresmedlem af Marstal Skipperforening.

I brev til den norske lods i den anledning slutter Albert E. Boye på vegne Skipperforeningen således:

Hil Dig Du djærve, som med Tak vi lønner
Du Frelsen bragte og en sikker Havn
Som en Forglemmmigei for vore Sønner
I Hædrens Krands vi bundet har dit Navn

Lad Slægt henfare, nye Slægt oprinde
Saa fører Tiden med fra Gry til Kvæld
Du hæder for din Stand vi altid minde
Og Mindet staa som gamle Norges Fjeld.

Hændelsen er så sandelig heller ikke gået i glemmebogen. Museet har haft besøg af adskillige nordmænd de senere år, og blandt det ene selskab var efterkommere efter lods Halvorsen. De medbragte bl.a. kopi af Æresmedlemsbeviset og kopi af brevet fra Skipperforeningen.
I 100-året for forliset d. 8.2. 1989 skrev Halvard M. Oddane til museet og oplyste, at rester af det solide skrog stadig er at se i havstokken. Han ejer den gård på den yderste pynt, hvor besætningen søgte ly i sin tid hos oldefaderen.
Heller ikke i Marstal er dåden gået af minde. Så sent som på Skipperforeningens generalforsamling d. 29.1. 1993 blev begivenheden genopfrisket.

Kilder: museets arkiv og "Marstal Søfart indtil 1925" af Erik J. Kroman.

Registrering af skipperskeer.

Af Kaj Johansen.

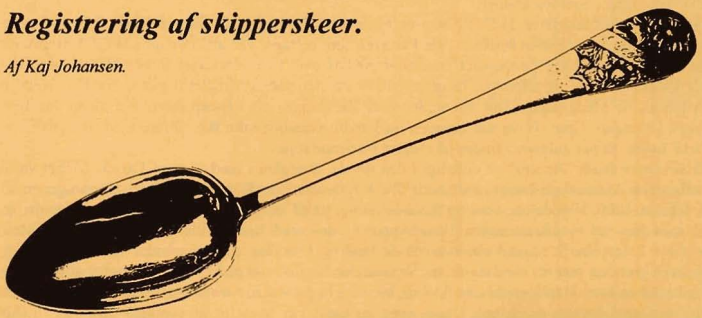

På nuværende tidspunkt er der registreret 325 skipperskeer med tilknytning til Ærø.
En skipperske er en sølvske, givet til en skibsfører af en skibsmægler i en Østersøhavn, som tak for godt samarbejde og måske i håb om at skipperen vil bruge samme mægler ved næste anløb. Skibene sejlede i ballast eller havde stykgods med til Østersøhavnene og lastede for det meste korn til Norge, senere til Kanalhavnene. De fleste er lette at udskille fra andre sølvskeer. Det er en lang ske ca. 22 - 23 cm. med stor laf (det man spiser med), den virker for stor i vor tid. Det letteste kende-tegn er et mæglernavn, firmanavn, f. eks. Rob. Kleyenstüber Schiffsmäckler, Jacob Jacke, evt. et bynavn Königsberg, Riga, samt et årstal for udleveringsåret, alt sammen indgraveret, for det meste med indprikket skrift henholdsvis på forside, bagside eller begge.

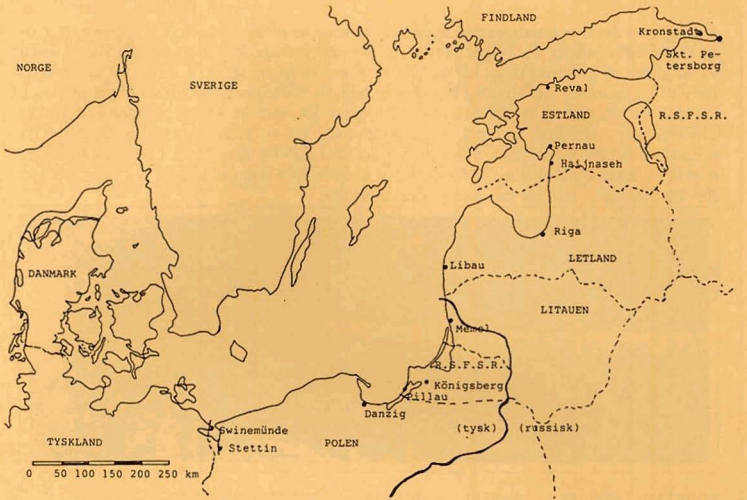

Fig. 1. Østersøkort: Byer, hvor der er udleveret skipperskeer. Kraftig sort streg: Grænse mellem Tyskland og Rusland. Punkteret linie: Nuværende grænser.

For tyske skeers vedkommende, se silhuet, er der en oldermandsranke, en zig-zaglinie langs skaftets tynde del på bagsiden, for enkelte ældre skeer på tværs øverst på forsiden af skaftet.

Oldermandsranken er ikke pynt, men et led i kontrollen af lødigheden, der er udpriklet noget sølv, så man har kunnet kontrollere sølvindholdet, for at kunne sætte lødig-hedsmærke i. For tyske skeer 12 dvs. 12/16, min. 750 promille, senere efter 1888 brugtes 800, min. 800 promille. På tyske skeer findes et bystempel, for Königsberg, en kongekrone over et maltezerkors med 1 og 2 på hver side, lødigheden 12, for Danzig en kongekrone over 2 maltezerkors lodret under hinanden. Bystemplet er tit utydeligt og slidt, men med en lup er det let at genkende.

Mestermærker, sølvsmedestempler findes også f. eks. ARON, ZIMMERMAN, også tit slidte, skæve, utydelige og meget små. Et tilfældigt bogstav i tyske skeer, sådan ser det ud til i første

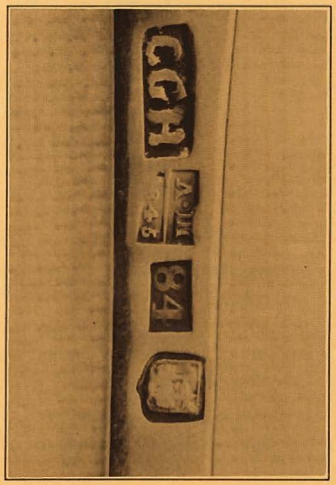

omgang, men det er et årstalsbogstav, hvert bogstav henviser til det år skeen er produceret, men da der kun er 26 bogstaver, der bruges på tysk, må der være gentagelser. Ud fra de indprikkede årstal fra mægleren og årstalsbogstavet har jeg prøvet at lave en nøgle, se fig. 2. og senere kontrolleret den med en lignende, som Henning Henningsen tidligere Søfartsmuseet Kronborg også har lavet. Når man har skemaet og en ske med et årstalsbogstav, kan man fra andre oplysninger, hvis ikke mægleren har indprikket et årstal, nogenlunde finde ud af hvornår skeen er lavet ud fra mæglernavnet eller sølvsmeden, hvis man har lidt kendskab til deres data. Ellers ud fra senere indskrifter, enten årstal eller navne for det meste initialer, hvis man ved lidt om den slægt, der ejer eller har ejet skeen, men det kan være en detektivopgave.

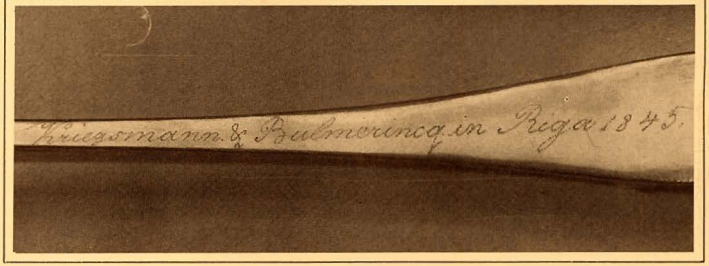

BOGSTAV	ÅRSTAL	ÅRSTAL	ÅRSTAL	ÅRSTAL	ÅRSTAL
A		1791	1817	1843	1869
B		1792	1818	1844	1870
C		1793	1819	1845	1871
D		1794	1820	1846	1872
E		1795	1821	1847	1873
F		1796	1822	1848	1874
G		1797	1823	1849	1875
H		1798	1824	1850	1876
I		1799	1825	1851	1877
J		1800	1826	1852	1878
K		1801	1827	1853	1879
L		1802	1828	1854	1880
M		1803	1829	1855	1881
N		1804	1830	1856	1882
O		1805	1831	1857	1883
P	1780	1806	1832	1858	1884
Q	1781	1807	1833	1859	1885
R	1782	1808	1834	1860	1886
S	1783	1809	1835	1861	1887
T	1784	1810	1836	1862	1888
U	1785	1811	1837	1863	1889
V	1786	1812	1838	1864	1890
W	1787	1813	1839	1865	1891
X	1788	1814	1840	1866	1892
Y	1789	1815	1841	1867	1893
Z	1790	1816	1842	1868	1894

Fig. 2. Nøgle over årstalsbogstaver for tysk sølvtøj.

Skeens form har også fulgt moden, de ældste er lidt mindre, kraftigere og spidse eller runde øverst på skaftet, samt stempler m. m. på forsiden. Derefter slanke skeer stadig spidse ved skaft, russiske evt. med empiremønster. Så violinformet eller spadeformet skaft, se silhuet, senere med en udvidelse lige over laffen, en lille gevækst. Russiske skeer har ikke så mange stempler, somme tider slet ingen, lødighedsmærket, hvis der er noget, 840 svarer til 875 promille. Den geografiske udbredelse se fig. 1. går fra Stettin til St. Petersborg, på den tid Det Tyske Kejserrige og Russiske Zardømme. De tyske skeer er uden ornematik altså glatte sølvskeer, mens de russiske næsten alle har pynt, empire- eller blomstermønster, og mange skeer fra nutidens Estland, Pernau, har maritimt motiv, et skib, merkurstav (handelens symbol). Jeg har optalt 8 forskellige maritime motiver fra byen Pernau.
Ved optælling af skeerne efter by se fig. 3. er langt de fleste fra Königsberg, hovedstaden i Østpreussen, den mest besøgte af Ærøskibene også set ud fra andre kilder, Erik J. Kroman, "Marstal Søfart indtil 1925". En mægler i Königsberg Julius Zättre sendte ugentlige fragtmarkedsberetninger i 1860-erne til Ærø Avis, hvor de blev udgivet.

BY	ANTAL	BY	ANTAL
Stettin	7	Libau	2
Danzig	16	Riga	11
Pillau	13	Haijnaseh	2
Königsberg	189	Pernau	38
Memel	3	St. Petersborg	1
Uidentificerede	40	Curacao	1

Fig. 3. Optælling efter byer, nogle af de uidentificerede er måske ikke skipperskeer.

MÆGLER og årstal	ANTAL	MÆGLER og årstal	ANTAL
A. G. Fautch 1786-1799	9	C A. Preuss 1835-1879	5
Minchen & Bullen 1790	1	Julius Zättre	3
H. u. B. 1792	1	Petrus Slaghek	1
Heinr. Lorck 1814-1836	12	C. F. Sturmhöwel 1861-1871	2
C. F. Dittrich 1817-1843	11	A. Peters	1
Gustav Moeller 1837-1861	9	G. & E. 1843	3
G. Möller & Prentice	36	H. & S. 1843	1
F. E. Kuhr o Co.	1	M. & G. 1862	1
L. Chr. Wittus	3	Marcus Cohn & Son	1
Müller & Wittus	5	Robert Meyhoefer 1930	1
Ernst Castell 1862-1870	17	Uden mæglernavn	31
Robt. Kleyenstüber	34		

Fig. 4. Liste over mæglere fra Königsberg, der har udleveret skeer, årstalinterval er anført, hvor mægleren har indprikket årstal. Skeer uden mæglernavn kan være indkøbt i Königsberg.

Af fig. 4. ses, at der har været mange skibsmæglere, købmænd, i Königsberg, to af dem Robt. Kleyenstüber og F. E. Kuhr har også gjort forretninger i Pillau. Tidsmæssigt kan det ses ud fra de indprikkede årstal, 112 af skeerne har årstal fra mægleren, at under Englandskrigene 1801 - 1814 er der næsten ingen skeer udleveret, de fleste handelsskibe var beslaglagt, og der var næsten ingen handel og trafik på de før nævnte Østersøhavne. Under treårskrigene 1848 - 1850 og i krigen 1864 kan man ikke direkte ud fra skeernes årstal se, at trafikken og handelen har været begrænset med Tyskland. Det har ikke været muligt ud fra en kilde, brev, dagbog eller lignende præcist at kunne

dokumentere, af hvad årsag skeerne blev udleveret. Et par mundtlige overleveringer igennem 2 generationer f. eks. "Min mor har fortalt, at hendes far fik skeen udleveret, efter han havde været i König-sberg et vist antal gange med sit skib", hun var med ude at sejle som barn. Generelt må man nok betegne kaptajnsgaven, skip-perskeen, som en slags reklame for firmaet.

I mange af skeerne er der indprikket eller indgraveret, senereindskrifter, til tider skipperens navn, ikke i ret mange. Skeerne har tit været brugt som gaver til yngre slægtninge ved dåb, konfirmation og bryllup. Ved disse lejligheder er dato, årstal, modtagerens, somme tider giverens navne skrevet i skeen. Ved bryllup er 2 ens skeer tit brugt. Skeerne har selv-følgelig også været brugt i hjemmet, men i de fleste tilfælde var det uens skeer, selv om man havde mange, der kendes til 35 stk. hos en skipper fra Marstal. Man kunne ikke rigtig dække bord til 12 med ens sølvtøj ved festlige lejligheder, så efter de overleveringer der findes, blev de brugt til hverdag, det kan også ses ved registreringen, der er mange meget slidte, de blev formentlig ikke alle steder rigtig regnet for noget, det var jo en slags reklame. Der er også udleveret teskeer, evt. 6 stk. på en gang, dessertskeer, puncheskeer, sovseskeer og opøseskeer, måske også tobaksdåser, alt i sølv fra Østersøhavnene. Andre steder i verdenen kendes også kaptajnsgaver fra ældre tider, dokumentbeholdere, glaspokaler, puncheboller samt sølvtøj. Også i nutiden udleveres der gaver, sølvskeer fra Curacao og Chile, rede penge fra mæglere, agenter, skibshandlere og stevadorer til styrmænd og skibsførere. Ligeledes kendes gaver til skibsføreren ved juletid, som en anerkendelse for en vellykket rejse.

En tak til alle ejere af skipperskeer, hvor jeg har måttet låne skeen til registrering, jeg fortsætter med arbejdet, hver ny ske giver evt. den manglende brik i puslespillet, så er der nogle, jeg ikke har set, er jeg stadig interesseret i at registrere dem.

De viste billeder: Rigaske. Mægler Kriegsmann & Bulmerincq, udlevert i 1845. Sølvstempler fra venstre: Sølvsmed CGH, årstal 1845, romertal evt. måned, 84 lødighed ca. 875 promille, Rigas byvåben, en byport med 2 tårne. Tre søskende har fået en ske hver af deres bedsteforældre i Ærøskøbing. Marstal Søfartsmuseum har en ske lige mage til med de samme stempler og oprindelige årstal i.
Privateje. Foto: Palle Andersen.

Liste over litteratur, hvor skipperskeer og kaptajnsgaver er omtalt:
Kjærbo, Tove. Ærøsk sølv s. 102f. Ærøskøbing byhistorisk Forening 1977.
Kroman, Erik. Dagligt liv i Marstal og på Ærø omkring år 1900 s. 16f. Foreningen af Danmarks Folkeminder 1982.
Henningsen, Henning. Sømanden og kvinden s. 78 og s. 97. Høst & Søn 1981.
Henningsen, Henning. Königsberg- og Rigaskeer. Et kapitel af kaptajnsgavernes historie. Artikkel, særtryk av. Aust- Agder-Arv. 1965-66 s. 64-77.
Henningsen, Henning. Kaptajnsgaver. Handel- og Søfartsmuseets Årbog 1964 s. 132-138.
Waagepetersen, Chr., Henningsen, Henning. Skipperskeer. Skalk nr. 3 1969 s. 11-14.
Vensild, Henrik. De sejlede østpå - og fik sølvskeer. Fra Bornholms Museum 1989-1990 s. 67-76.
Vensild, Henrik. Efterlysning: Baltiske Skipperskeer. Danske Museer 1991 nr. 5 s. 22.
Rasmussen, Erik. Sejlads under krigen 1939-45 s. 37. Maritim Kontakt 1991.
Hahn-Pedersen, Morten, redigeret. I storm og stille - den sikre havn s. 69, s. 117f og s. 120f. Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet, Esbjerg 1992.
Nyehvervelser, Handels- og Søfartsmusset på Kronborg. Årbog 1969 s. 145. Årbog 1972 s. 232f.

Anvendt litteratur:
Hæstrup, Ole. Håndbog for sølvsamlere. Lademann 1986.
Kroman, Erik. J. Marstal Søfart indtil 1925. Marstal Havnekommision 1928.

Kiosksalg

Som medlem af museet får man rabat på alle kioskvarer.

Bøger.

Udg.	/ Tittel	/Forfatter	/Sider	/Pris.
1974	Et skibsforlis v. Marstal	P.S. Nielsen.	28 s.	19,00 kr.
1975	Floras forlis	H.M. Seier.	12 s.	12,00 kr.
1985	Træk af Marstal søfart	E. J. Kroman .	12 s.	12,00 kr.
1990	Den store havnemole	L. Rosendahl .	10 s.	12,00 kr.
1990	Groller og skibe	P. Froholdt.	31 s.	54,00 kr.
1990	Sejlskibskår	en sømand.	48 s	69,00 kr.
1990	28 måneders sejlads	E. Rasmussen.	281 s.	198,00 kr.
1990	Den store bybrand	K.K. Henriksen.	15 s.	15,00 kr.
1990	En by ændrer ansigt	A. Galsbo/E.B. Kromann.	76 s.	119,00 kr.
1991	Ærø	Ole Ege.	96 s.	119,50 kr.
1992	Barbados for orders	F. Holm-Petersen	60 s.	89,00 kr.
1992	Sejlads under krigen 1939-1945	Erik Rasmussen	157 s.	198,00 kr.
1992	I storm og stille	M. H. Petersen	160 s.	298,00 kr.
1992	Fyrskibe Danmarks port mod V	M. H. Petersen	60 s.	75,00 kr.
1992	Havrebarkerne fra Marstal	F. O. Boye	60 s	89,00 kr.
1992	Skibet	Holm P. & E. B. Kromann	69 s.	179,00 kr.
1992	Fra matros til styrmand	Erik Rasmussen	257 s.	248,00 kr.

Tilbudsbøger

Udg.	*Tittel.*	*Forfatter*	*Sider/pris før/*	*nu*
1987	*En Newfoundlandsfarers erindringer*	*K. Gudnitz*	*72 s./115,00*	*49,00 kr*
1988	*De sejlede ud fra Marstal*	*F. Holm-Petersen*	*104 s./159,00*	*99,00 kr*
1988	*Marstalsøfolkenes visebog*	*Søfartsmuseet*	*144 s./144,00*	*49,00 kr*
1989	*Danske firmastskonnerter*	*F. Holm-Petersen*	*84 s./129,00*	*99,00 kr*
1989	*Toppede brosten*	*K. Hermansen .*	*48 s./ 65,00*	*49,00 kr*
1991	*Barbados for ordre*	*F. Holm-Petersen*	*72 s./119,00*	*99,00 kr.*

Reproduktioner efter skibsportrætter

Disse passer alle til skifterammer på H. 24 x B. 30 cm. og er i farver.
Pris pr. stk. 25,- kr.

Jagt "Christiane Olrike".
Forenagterskonnert "Zeus"
Tremastet skonnert "Gertrud"
Barkentiner "H.C.Christensen"
tremastet bramsejlsskonnert "H H Petersen "
Dampskib "Emanuel"
Topsejlsgalease "Enigheden"
Skonnertbrig "Lydia"
Tremastet topsejlsskonnert "Chr.H.Rasmussen"
Bark "Claudia"
Brig "Amanda"
Motorskib "Elisabeth Boye"

Reproduktioner efter malerier

Tiltagende storm i Kattegat, jagt reber sejl	af A. Skottenborg Frederiksen	H 40,5 x B 35 cm.	Pris 35, kr.
Tremastet bramsejlsskonnert i Kanalen	af A. Skottenborg Frederiksen	H 70 x B 50 cm.	Pris 45, kr.
Fiskerbåd i laber kuling	af Carl Rasmussen	H 37 x B 35 cm.	Pris 35, kr.
Brig i Grønlandsk fjor	af Carl Rasmussen	H 33 x B 50 cm.	Pris 75, kr.
Parti fra Ærøskøbing havn	af Carl Rasmussen	H 33 x B 50 cm.	pris 75, kr.
Bryllup i Marstal	af Carl Rasmussen	H 71 x B 50 cm.	Pris 45, kr.
Skibe står ud fra Marstal ved forårstid (S/H)	af Carl Rasmussen	H 36 x B 60 cm.	Pris 25, kr.
Søstykke	af Carl Rasmussen	H 28 x B 36 cm.	Pris 35, kr
Havnemotiv	af Carl Rasmussen	H 28 x B 36 cm.	Pris 35, kr

Plakater

"Albert" i storm		H 83,5 x B 60 cm.	Pris 30, kr.
Albatros	af Hans Krull	H 83,5 x B 60 cm.	Pris 15, kr.

Desuden sælges postkort, skibsmodeller, halvmodeller, flaskeskibe og mange andre spændende ting.

Bestilling.

Ring eller skriv til Marstal Søfartsmuseum Prinsegade 2-4. 5960 Marstal.

Tlf. 62532331.

Telefax. 62532331.

Vi sender straks deres bestilling.

Betaling: girokort vedlægges.

TRYK: ÆRØ UGEAVIS BOGTRYKKERI ApS